

наявний досвід діяльності державних, правоохоронних, військових органів, військової прокуратури і СБУ тощо у цьому напрямі.

1. Ковальчук Л. С. Криміналістичне дослідження документів, призначених для посвідчення особи при перетинанні нею державного кордону України : навч. посібник. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 184 с.
2. Кримінальний кодекс України : станом на 1 вересня 2023. Харків : Право, 2023. 292 с.
3. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» : чинне законодавство із змінами та доповн. станом на 28.09.2022. Офіц. текст. Київ : Алерта, 2022. 80 с.
4. Бугайчук К. Л., Шульга А. М., Юхно О. О. Особливості розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон : наук.-метод. рекомендації. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. 103 с.

УДК 314.15

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/77-80

Ксенія БОНДАРЄВСЬКА

професор кафедри соціального
забезпечення та податкової політики
Університету митної
справи та фінансів,
доктор економічних наук, професор

МІГРАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах війни в Україні особливого значення набуває проблема вимушеної міграції громадян, втрати трудового та інтелектуального потенціалу. У свою чергу, забезпечення міграційної безпеки у перспективі післявоєнного відновлення України визначається об'єктивною необхідністю розробки заходів державної політики, спрямованої на рееміграцію українців та зупинення процесу відтоку інтелекту за кордон. При цьому міграційна безпека являє собою стан захищеності інтересів населення, держави та суспільства від міграційних викликів та загроз. Беззаперечним є той факт, що міграційна безпека є складовою національної безпеки.

На жаль, ще до початку повномасштабного російського вторгнення на територію України серед провідних тенденцій міграційних процесів переважали негативні, серед яких: втрата трудового потенціалу та відтік інтелекту, який розпочався ще на початку 90-х років ХХ століття; розповсюдженість нелегальної міграції; недосконалість державних механізмів управління міграційними процесами; недостатній рівень захищеності українських мігрантів за кордоном.

Вимушена міграція значної частини трудового потенціалу з України справляє вкрай негативний вплив на стан функціонування економіки та соціальний розвиток. Працівники високої кваліфікації – трудові мігранти з України, зайняті на низькокваліфікованих роботах за кордоном, у даному випадку не реалізують свій професійний потенціал та не збагачуються новими знаннями і досвідом [1]. Така тенденція загострюється в часи війни та має вираження у різниці в оплаті праці мігрантів та громадян приймаючої країни у межах діяльності на аналогічних посадах.

За оцінками Уряду, станом на 1 грудня 2019 р. на підконтрольній Україні території проживало 37,3 млн осіб. У той же час Державна служба статистики України ще до початку повномасштабної війни в Україні станом на 1 лютого 2022 р. визначала кількість населення в Україні (без урахування статистичної інформації щодо тимчасово окупованої АР Крим) у 41,1 млн осіб, при цьому річне скорочення населення склало понад 420 тис. осіб [2].

Демографічна катастрофа загострюється депопуляцією населення через катастрофічне зростання кількості емігрантів та рівня смертності серед військовослужбовців унаслідок бойових дій та ракетних атак на цивільне населення.

За даними Міністерства закордонних справ України, кількість українських мігрантів за кордоном станом на 21 червня 2023 р. становила майже 8,2 млн осіб. Порівняно з відповідним показником станом на 1 лютого 2023 року, кількість емігрантів зросла на

188 тис. осіб [2]. При цьому більш ніж половина наших співвітчизників перебуває у таких країнах, як Польща (22 %), Німеччина (14,6 %), США (11 %). Серед інших країн-реципієнтів українців – Чехія (7,9 %), Італія (5 %), Канада (4,9 %), Іспанія (3,4 %), Ізраїль (2,75 %). Відповідна статистична інформація наведена на рис. 1 [2].

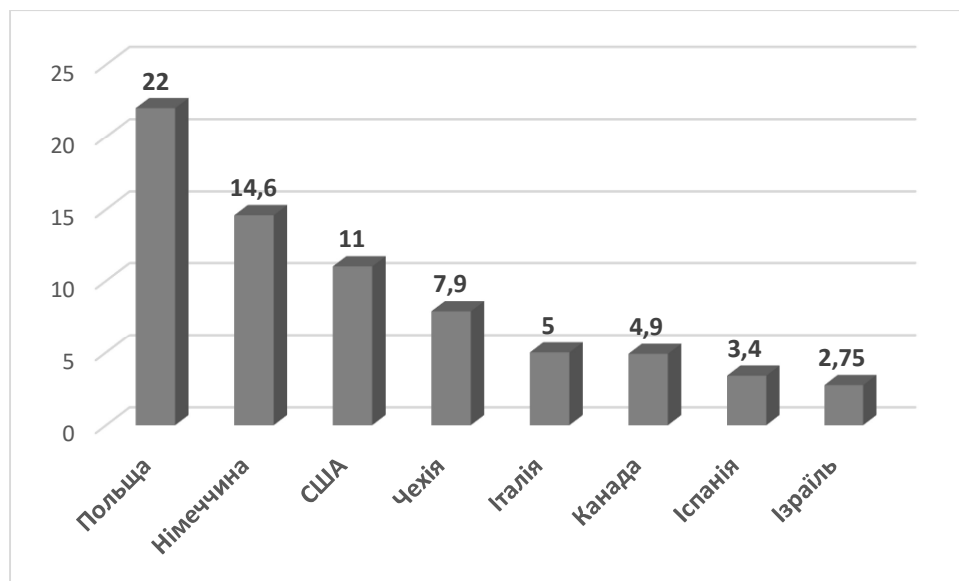

Рис. 1. Країни-реципієнти мігрантів з України, станом на 21.06.2023 (% українських емігрантів)

У часи війни простежується негативна тенденція щодо від’ємного міграційного сальдо. За даними Державної прикордонної служби України, станом на 1 травня 2023 р. міграційне сальдо становило -2,7 млн осіб (кількість виїздів при цьому склала 18,5 млн., кількість в’їздів – 15,8 млн.). Зміни міграційного сальдо у контексті приймаючих країн наведені у табл. 1 [2].

Таблиця 1

Кількість перетинів кордону України за період з 24 лютого 2022 р. до 1 травня 2023 р.

Країна перетину кордону	Загальна кількість перетинів кордону	Кількість в’їздів в Україну	Кількість виїздів з України	Міграційне сальдо
Польща	19 936 060	9 042 429	10 893 631	-1 851 202
Румунія	4 469 787	2 105 445	2 364 342	-258 897
Угорщина	4 405 629	2 142 235	2 263 304	-120979
Молдова	3 259 835	1 494 669	1 765 166	-270 497
Словаччина	2 283 454	1 044 561	1 238 893	-194 332
росія	5868	5569	299	5270
Білорусь	4038	3972	66	3906

Згідно з наведеними даними, найбільшу кількість перетинів кордону було зафіксовано з такими країнами, як Польща, Румунія та Угорщина. Водночас наведена статистична інформація не враховує величезну кількість українців, які були примусово переміщені до територій росії/Білорусі. Але певна статистика щодо перетинів російсько-українського та білорусько-українського кордонів є, і вона свідчить про перевищення кількості в’їздів на територію України. Варто зауважити, що в офіційній статистиці також не враховано випадки нелегального перетину кордону (зокрема, чоловіками призовного віку). Згідно з інформацією Державної прикордонної служби, з початку повномасштабної війни в Україні було затримано понад 11 тис. осіб, що намагалися покинути територію держави в обхід офіційних пунктів пропуску, ще більше ніж 4 тис. осіб здійснили спробу виїзду за підробленими документами та іншими нелегальними способами.

Таким чином, проблема забезпечення міграційної безпеки повинна вирішуватися шляхом формування ефективного механізму здійснення державної міграційної політики. Діапазон впливу міграційної політики на стан міграційної безпеки держави передбачає

формування цілісної системи, що передбачає такі напрями, як:

- протидія негативним чинникам еміграції (основним принципом у цьому аспекті має стати можливість кожного громадянина бути в безпеці, жити та реалізовувати свій потенціал на Батьківщині);
- імміграційна політика за принципом залучення висококваліфікованої та освіченої робочої сили, інтеграція іммігрантів до українського суспільства (надання можливостей навчання, ознайомлення з історичними та культурними традиціями українців тощо);
- регулювання територіального переміщення населення в межах країни та за її межі, протидія нелегальній міграції, вирішення проблемних питань щодо працевлаштування та соціального захисту українців за кордоном;
- рееміграція громадян, які покинули Україну, забезпечення наявності зв'язку з українцями за кордоном, адаптація громадян, які вже повернулися на Батьківщину, співпраця із представниками української діаспори.

Пріоритетність питання забезпечення міграційної безпеки підтверджується цілями Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Так, ключовим завданням стратегії є «привернення уваги до міграційних проблем, згуртування суспільства з метою їх розв'язання, забезпечення взаємозв'язку міграційної політики з іншими сферами діяльності держави, перехід від політики реагування на внутрішні та зовнішні виклики у сфері міграції до політики прогнозування та попередження; врахування необхідності правового врегулювання і практичного вирішення проблемних питань, зумовлених та загострених широкомасштабною військовою агресією, розпочатою 24 лютого 2022 р. Російською Федерацією проти України» [3]. Стратегія враховує 15 цілей, які, з-поміж цілої низки інших пріоритетів, акцентують увагу на важливості зниження негативних наслідків еміграції, створення необхідних умов для повернення та реінтеграції громадян України, забезпечення успішної інтеграції іноземців та осіб без громадянства до українського суспільства, сприяння легальній міграції в Україну, забезпечення захисту прав та інтересів українців, які вимушено покинули територію держави через війну, та надання умов щодо їх повернення на Батьківщину. Важливим перспективним напрямом реалізації державної міграційної політики у напрямі забезпечення міграційної безпеки, на думку постійного представника Кабінету Міністрів України у Верховній Раді України Тараса Мельничука, має стати створення ситуаційного центру з проведення моніторингу міграційних процесів та аналізу відповідних ризиків.

Водночас важливого значення набуває врахування регуляторних та інституційних факторів провадження міграційної політики, зокрема, у контексті:

- пріоритетності національної безпеки у процесі регулювання міграційних питань (зокрема нейтралізації імміграційних та еміграційних ризиків);
- узгодження міграційної політики держави з перспективними напрямами розбудови пріоритетних сфер економічної діяльності, які потребуватимуть додаткових трудових ресурсів та інтелектуального потенціалу;
- цифровізації роботи установ міграційної сфери, покращення якості надання послуг та запровадження інноваційних форм роботи з мігрантами, удосконалення інституційного механізму державної міграційної політики.

Зважаючи на той факт, що міграційна безпека містить як зовнішню, так і внутрішню компоненту, варто відмітити важливість заходів, спрямованих на забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та їхньої підтримки. Так, вважаємо за доцільне створення інформаційного вебпорталу, призначеного для оперативного вирішення проблем ВПО, а також їх інформаційної, консультативної, психологічної підтримки та формування ефективних комунікацій у межах громад. Також доцільним є проведення постійного моніторингу працевлаштування ВПО з діагностикою їхнього освітньо-професійного та кваліфікаційного рівня, а також потреб ринку праці у відносно безпечних регіонах України.

Таким чином, до перспективних напрямів щодо забезпечення міграційної безпеки в Україні та нейтралізації негативного впливу міграційних викликів, варто віднести:

- розробку програм рееміграції українців, які покинули територію України, у тому числі через війну;
- залучення міжнародної грантової підтримки задля збереження інтелектуального потенціалу та зниження відтоку висококваліфікованих працівників і наукових кадрів;
- активізацію співпраці з міжнародними організаціями (зокрема, Міжнародною організацією з міграції) стосовно дослідження міграційних викликів та загроз, розробки напрямів їх подолання;

– цифровізацію роботи установ міграційної сфери, покращення якості надання послуг та запровадження інноваційних форм роботи з мігрантами, удосконалення інституційного механізму державної міграційної політики;

– проведення постійного моніторингу міграційних процесів як зовнішнього, так і внутрішнього напрямів, дослідження та прогнозування міграційних тенденцій.

1. Романюк М. Д. Міграційні детермінанти національної безпеки України: теоретико-методологічні та практичні аспекти. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 1. С. 50–60. URL : <https://dse.org.ua/arhiv/11/6.pdf>.

2. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>.

3. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>.

УДК 343.3

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/80-81

Володимир ВАРВА

доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТІЙНІ АСПЕКТИ ТЕРОРИЗМУ ЯК АКТУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

За умов повномасштабної російсько-української війни питання протидії тероризму набули додаткової актуальності, що пов'язана з участю у підготовці та вчиненні цих кримінальних правопорушень спеціальних служб, організацій та військових формувань держави-агресора. Це суттєво відрізняється від класичного розуміння тероризму як злочинної діяльності окремих осіб та груп, у тому числі міжнародних, об'єктом якої є громадська безпека. Зокрема, з цієї причини до змісту ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» у 2022 р. доданий новітній термін з визначенням держави-терориста [1].

Аналіз кримінального законодавства держав пострадянського простору дозволяє дійти висновків, що фактично однакові склади кримінальних правопорушень в ст. 214 КК Азербайджанської Республіки, ч. 2 ст. 88 КК Латвійської Республіки, ст. 179 КК Республіки Таджикистан, ст. 271 Республіки Туркменістан мають назву «тероризм», в той час як ті самі дії мають назву «терористичний акт» у ст. 289 КК Республіки Білорусь, ст. 278 КК Республіки Молдова, ст. 323 КК Грузії та ст. 258 КК України [2]. При цьому розділ 1 КК України «Злочини проти основ національної безпеки України» не містить норм, безпосередньо пов'язаних з тероризмом.

У ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» використовуються поняття «тероризм», «терористичний акт» та «терористична діяльність», які відмежовуються одне від одного, однак не згадується їхній зв'язок із загрозами національній безпеці України. В п. 2 ст. 16, п. 1. ст. 19 і п. 1, 5 ст. 27 Закону України «Про Національну безпеку України» зустрічаються згадки про тероризм без визначення цього поняття.

Зважаючи на високу актуальність загрози тероризму національній безпеці держави під час війни, вбачаємо за необхідне дослідити понятійний аспект цих кримінальних правопорушень та внести пропозиції щодо його удосконалення. Насамперед це питання має значення для правильного застосування норм кримінального закону під час попередньої кваліфікації дій терористичного спрямування працівниками уповноважених оперативних підрозділів та органів досудового розслідування.

Законодавство України про боротьбу з тероризмом визначає поняття тероризму за такими його складовими: 1) це суспільно небезпечна діяльність; 2) це свідоме, цілеспрямоване застосування насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи